

Barnbespisningen vid Stockholms folkskolor och dess organisation : Redogöre...

Wibelius, Olof

54 H Br.

Publ. Skon.
Välgör.
Barnav.
(N:o)

Särtryck ur SOCIAL TIDSKRIFT, häft. 6 och 10,¹ 1916.

Barnbespisningen vid Stockholms folkskolor och dess organisation.

Redogörelse för en kommittéutredning och dess resultat.

Av sekreteraren hos Stockholms Folkskoledirektion Olof Wibelius.

Sedan den bespisning av behövande skolbarn, som redan förut länge förekommit i de olika skolorna genom för ändamålet tillgängliga donationer, med anslag av de särskilda församlingarna eller med medel, skänkta av för skolorna intresserade personer, tack vare enskild frikostighet — genom under år 1908 föranstaltade insamlingar och annorledes — kunnat under läsåret 1908—09 väsentligen utsträckas, beslöto Stockholms stadsfullmäktige i september 1909 att för anordnande enligt av dåvarande överstyrelsen för Stockholms stads folkskolor — numera benämnd Stockholms folkskoledirektion — framlagd plan av daglig middagsbespisning åt fattiga skolbarn under sista kvartalet av år 1909 till överstyrelsens förfogande ställa ett anslag av 13,000 kronor. I samband med den kommunala statbehandlingen för år 1910 fullföljde stadsfullmäktige detta sitt beslut med att för ifrågavarande år till samma ändamål å överstyrelsens stat anvisa 70,000 kronor. Genom beslut i februari 1910 antogo stadsfullmäktige vissa bestämmelser angående sättet för anordnande av denna bespisning. Därefter hava stadsfullmäktige alltjämt beviljat å folkskolornas stat anslag till ifrågavarande bespisning.

Från och med år 1913 hava stadsfullmäktige å samma stat anvisat medel jämväl till frukostbespisning av fattiga skolbarn.

Stadens kostnader för *middags*bespisning av fattiga skolbarn under nedannämnda år framgå av följande sammanställning:

¹ Publiceringen av redogörelsens senare del, som förelegat sedan juni 1916, har fått anstå av utrymmesskäl.

År	Anslag i stat	Verklig kostnad för staden
1909	13,000: —	13,000: —
1910	70,000: —	51,770: 94
1911	70,000: —	69,111: 96
1912	70,000: —	70,022: 30
1913	70,000: — ¹	70,000: — ¹
1914	85,000: — ¹	115,541: 68 ¹

Det bör anmärkas, att det såsom verklig kostnad för år 1914 angivna beloppet utgör kostnaden jämväl för den under augusti och september med anledning av mobiliseringen anordnade extra bespisningen. Kostnaderna för år 1914 hava i vad de överskjutit i 1914 års stat beräknade anslag bestritts av därför i 1915 års stat anvisat särskilt anslag.

Under ovannämnda år hade överstyrelsen och direktionen därjämte till sitt förfogande enskilda, för samma ändamål skänkta medel.

Stadens kostnader för *frukost*bespisningen under åren 1913 och 1914 framgå av följande sammanställning:

År	Egentliga staden		Brännkyrka församling	
	Anslag	Verklig kostnad	Beräknad kostnad i anslag till Brännkyrka skolor och barnavård	Verklig kostnad
1913	17,200: —	12,215: 73	—: —	2,489: 71
1914	17,200: —	25,405: 76 ²	4,000: —	4,366: 84 ²

För middagsbespisningen, som i allmänhet bestått av 2 rätter närande och god mat, och varit anordnad dels i bespisningsanstalter

¹ I de för åren 1913 och 1914 angivna summorna ingå icke kostnaderna för middagsbespisningen i de från och med år 1913 med huvudstadens folkskoleväsen införlivade Brännkyrka folkskolor, vilka kostnader utgingo från det för dessa år särskilt anvisade förslagsanslaget till Brännkyrka skolor och barnavård. Ifrågavarande kostnader utgjorde för år 1913 kr. 17,305: 82 och för år 1914 kr. 26,916: 74.

² Dessa kostnader hava i vad de överskjutit i 1914 års stat beräknade anslag bestritts av därför i 1915 års stat anvisat särskilt anslag.

i själva skolorna, dels genom de till fri bespisning hänvisade barnens inackordering på kommunens bekostnad hos andra institutioner, arbetsstugor, barnavårn o. d., utgjorde medelportionspriset för barn och dag år 1913 15.9 öre i folkskolornas egna bespisningsanstalter och 19 öre vid barnens inackordering. Medelportionspriset för frukostbespisningen, i regel bestående av $\frac{1}{4}$ liter oskummad mjölk och ett stycke bröd av blandat råg och vete med en vikt av omkring 55—65 gram, utgjorde vårterminen 1914 7.6 öre och under höstterminen 1914 8.1 öre.

Antalet barn, som vid slutet av höstterminen 1913 erhöilo fri middagsbespisning i Stockholms stads folkskolor, till vilka från och med ingången av år 1913 jämväl hörde folkskolorna i den med huvudstaden inkorporerade Brännkyrka församling, uppgick till 3,854 eller 13 % av de 29,474 barn, som vid samma tid voro inskrivna i folkskolorna. Fri frukostbespisning i folkskolorna erhöilo under samma tid 1,809 barn. Bortsett från folkskolorna i Brännkyrka församling var antalet med fri middag bespisade barn i % av samtliga barn i folkskolorna år 1910: 9.8, 1911: 11.4, 1912: 11.9 och 1913: 12.2, innebärande såväl absolut som i förhållande till folkskolornas barnantal en ökning av antalet bespisade barn, som måste åtföljas av stegrade totalkostnader.

För att undersöka orsakerna till de stegrade kostnaderna för barnbespisningen och huruvida ändrade grunder för densamma och dess organisation borde ifrågakomma beslöts inom folkskoledirektionen i maj 1914 tillsättandet av en särskild kommitté, och utsågos till ledamöter i densamma ledamöterna av den delegation av folkskoledirektionen, den s. k. barnbespisningskommittén, som närmast handhade barnbespisningen, ingenjören K. J. A. Albiñ, ordförande, fil. lic. Gösta Bagge, kyrkoherden Wilh. Larsson, överläraren P. E. Persson och partisekreteraren Fr. Ström samt dessutom barnavårdskonsulenten Lars Barkman, folkskolläraren J. Björling, fröken Laura Netzel, föreståndarinnan vid statens skolköksseminarium fröken Ingeborg Walin och fröken Ebba Wedberg. I kommitténs arbeten och förhandlingar deltog jämväl andre folkskoleinspektören Alexander Jonsson, skolköksinspektrisen Gertrud Bergström samt sekreteraren hos folkskoledirektionen Olof Wibelius. I juni 1915 avgav kommittén sitt av omfattande utredningar åtföljda betänkande. Detta betänkande har bland annat lett till att Stockholms stadsfullmäktige i december 1915 beslutat antaga nya bestämmelser angående barnbespisningens handhavande.

Om orsakerna till ovannämnda stegring i antalet bespisade barn yttrar kommittén följande:

»Behovet av barnbespisning och förändringar i detsamma låta sig icke statistiskt mätas; ej heller finnas tillgängliga sådana statistiska uppgifter, som skulle kunna utgöra, om icke en exakt måttstock,

så åtminstone en grundval för omdömet. Åren 1910—1913¹ kännetecknas emellertid av stadigt uppåtgående konjunkturer med relativt sjunkande arbetslöshet och höjda arbetsförtjänster, varemot åter kunna ställas höjningar i allmänna prisnivån, särskilt beträffande livsmedel m. m. Hyrorna ha icke nämnvärt stegrats, under det att skattebördan för de lägre inkomstklasserna väsentligen lindrats. Enligt uppgifter från kungl. socialstyrelsen utgjorde de beräknade utgifterna för de viktigaste slagen av livsmedel för ett normalhushåll (man, hustru och 2 barn med en årlig inkomst av c:a 2,000 kronor) samt för hyra (2 rum och kök) och skatter i Stockholm år 1910 1,459 kronor, under det samma utgifter under år 1913 belöpte sig till 1,490 kronor. Här har således inträffat en ökning av 2.1 % under dessa år. Antalet arbetslösa i arbetsorganisationerna utgjorde i medeltal per månad år 1911 5.6, år 1912 5.3, år 1913 4.4 %. Ansökningar om arbete hos arbetsförmedlingsanstalterna per 100 lediga platser utgjorde 1910 138, 1911 132, 1912 125 och 1913 116. Dessa siffror känneteckna den för arbetarna synnerligen gynnsamma utveckling, som på arbetsmarknaden ägt rum under ifrågavarande år. Några större arbetsinställelser hava icke förekommit inom staden under dessa år; och ej heller hava andra händelser inträffat, som kunnat medföra exceptionella förändringar i de lägsta inkomstklassernas levnadsvillkor. En exakt mätning kan, som sagt, icke ifrågakomma, men med kännedom om ifrågavarande års ekonomiska förhållanden torde man utan tvekan kunna utgå ifrån, att någon *ökning i behovet* av barnbespisning icke ägt rum under dessa år.

Såsom andra förklaringsgrunder till ökningen i antalet bespisade barn kunna tänkas: alltmera spridd kännedom om barnbespisningens förefintlighet eller möjligen mera utbredd känsla bland familjeförsörjarna för nödvändigheten av tillräcklig och lämplig kost åt barnen samt slutligen att den nuvarande organisationen av barnbespisningsverksamheten icke kunnat hindra en utvidgning av densamma utöver vad som verkligen är av behovet påkallat.

Frågan i vad mån detta sistnämnda varit förhållandet och huruvida den nuvarande organisationen varit ägnad att fullt effektivt verka för uppfyllandet av barnbespisningens ändamål sammanfaller med den andra huvuddelen av kommitténs uppdrag, nämligen att utreda, huruvida grunderna för denna bespisning böra omläggas.»

Efter en utredning om barnbespisningens ändamål uttalar kommittén såsom *principer för barnbespisningens organisation*, att på en ändamålsenlig sådan måste ställas det kravet, att bespisning å ena sidan erbjudes till varje barn, som är i behov av annan kost

¹ Kommittéundersökningen har endast kunnat omfatta denna period. Tiden därefter har givetvis att uppvisa helt andra siffror såväl beträffande antal bespisade barn som beträffande arbetslöshet, livsmedelspris o. s. v. Då kommitténs betänkande och förslag avse normala förhållanden, har ovanstående begränsning förefallit lämplig.

än den, som kan beredas detsamma i hemmet, oberoende av behovets orsak, men att å andra sidan icke må användas större våld på familjelivet än nöden kräver, att den icke får medgiva utsträckning av barnbispisningen utöver det oundgängligaste behovet, och att den bör ske i sådana former, som på minsta sätt försvaga föräldrarnas ansvarskänsla. Huru detta skall kunna ske, är ett problem med många sidor, som lösts på många olika sätt i olika länder.

Med avseende å *den offentliga barnbispisningens omfattning* anser kommittén, att *barnets tillstånd* bör vara det avgörande vid uttagandet till barnbispisningen, icke i och för sig familjeförsörjarens omständigheter. Vid *en* kategori fall, och denna är sannolikt den största, sammanfalla de båda synpunkterna, nämligen när familjeförsörjarens omständigheter äro så knappa, att på grund härav inga som helst möjligheter föreligga för beredande av tillräcklig och lämplig kost åt barnet. Det finns emellertid även andra kategorier av orsaker till hemmets oförmåga att fylla denna sin uppgift, såsom bristande förmåga hos de kvinnliga vuxna familjemedlemmarna att, även om familjeinkomsten är stor nog, kunna sörja för tillräcklig och lämplig föda åt barnen beroende på dels arbete utom hemmet, dels bristande insikter m. m., ävensom brist på ansvarskänsla, skötsamhet o. d.; även i sådana fall bör tydligen barnet hänvisas till den offentliga barnbispisningen, så snart det visar sig vara undernärt eller fara föreligger för att det kan komma i ett dylikt tillstånd, av vad orsak det vara månde. Gränsfallen äro även mångahanda, särskilt är fattigdom ett relativt begrepp, och i många fall visar det sig, att en familj med mycket knapp inkomst kan till fullo sörja för barnen, under det att en annan med alldeles samma försörjningsmöjligheter icke är i stånd därtill. I sådana fall böra *icke* familjens inkomstförhållanden vara avgörande. Kan en familj genom särskild skötsamhet, även i mycket knappa omständigheter, sörja för barnen, böra dessa barn icke på något sätt uppmuntras att deltaga eller uttagas till deltagande i den offentliga barnbispisningen, ty därigenom skadas både barnet och familjen i fråga, och barnbispisningens ändamål motverkas direkt. Befinnes å andra sidan, att en familj har tillräckliga inkomster för att kunna lämna barnet tillräcklig och lämplig kost, men att detta ändock på olika grunder icke sker, bör barnet i detta fall likväl tillåtas deltaga i den offentliga barnbispisningen, men mot bestridande av de kostnader, som därigenom förvällas.

Inom de länder och i alla kommuner, där man utsträckt barnbispisningen över den rena nödgränsen och sålunda gjort den till något annat än fattigvård, utdelad under andra former än de normala, har man också låtit sådana familjeförsörjare ersätta kostnaden för bispisningen, vilka varit i stånd till detta.

Kommittén anser därför betalningsskyldigheten vara en oundgänglig konsekvens av barnbispisningens utsträckning utöver nödgränsen. Den är icke blott rättvis utan även nödvändig, för att

barnbispisningen skall fylla sitt ändamål. Det skulle otvivelaktigt innebära en orättvisa mot föräldrar, som äro skötsamma och kanske under stora svårigheter draga försorg om sina barn, ifall sådana familjeförsörjare, vilka, ekonomiskt sett, kunna sörja för sina barns bispisning, skulle erhålla sådan utan någon som helst kostnad för dem själva. Det är också givet, att ansvarskänslan måste slappas gentemot barnen, om försörjningsplikten alltmer inskränkes, och om en familjeförsörjare, som har råd att betala för sitt barns omvårdnad, får barnet utan ersättning bispisat i skolan. Konsekvensen av ett sådant tillstånd måste i första hand bliva, att barnbispisningen så småningom utsträckes till samtliga barn i folkskolorna.

Huruvida det tillfälle, som sålunda borde beredas till deltagande i den offentliga barnbispisningen, kommer att begagnas eller ej, beror med nuvarande lagstiftning helt och hållet på familjeförsörjarens gottfinnande. Vägrar denne att låta sitt barn delta i skolornas bispisning, finnes ingen möjlighet att tvinga därtill; ansvaret och bestämmanderätten påligger i detta fall familjeförsörjaren. Sådana undernärda barn, vilkas försörjare av en eller annan orsak — t. ex. av ovillighet att ersätta kostnaden, ehuru förmåga därtill förefinnes — vägra att låta dem på föreskrivna villkor delta i skolans bispisning, kan denna således med gällande lagbestämmelser icke komma till godo.

För vinnande av erfarenhet angående anordnande av barnbispisning i folkskolorna jämväl mot avgift och angående lämpligaste sättet för dess anordnande föreslår kommittén, att i vissa härför lämpliga skolor försök måtte göras med försäljning av kuponger, vilka berättiga till deltagande uti bispisningen vid skolan i fråga, till sådana barn, vilka av lokalkommitteerna prövats av olika skäl vara i behov av deltagande i den offentliga barnbispisningen och vilkas familjeförsörjare äro i stånd att lämna ersättning för denna bispisning samt därtill förklarar sig villiga.

På framställning av folkskoledirektionen beslöto stadsfullmäktige i december 1915 att medgiva anställandet av sådant försök.

Om *förarbetena för urvalet av barnen*, som skola delta i barnbispisningen, yttrar kommittén, att de »äro av grundläggande och avgörande betydelse för dennas verkningar. På dem beror i själva verket i hög grad, i vad mån barnbispisningen skall komma att främja sitt syfte eller ej. Äro de icke lämpligt och ändamålsenligt anordnade, finnes nämligen föga säkerhet för, vare sig att barnbispisningen kommer att omfatta alla barn, som äro absolut i behov därav, eller att den icke alltmera utsträckes utöver denna gräns och därigenom kommer att motverka sin uppgift».

Enligt de ovannämnda av stadsfullmäktige i februari 1910 antagna bestämmelserna angående sättet för anordnande av barnbe-

¹ Om dessa närmare i det följande.

spisningen överlämnades prövningen av vilka barn, som skulle erhålla tillträde till densamma, åt särskilda på visst sätt¹ sammansatta lokalkommittéer, en för varje överlärardistrikt och med beslutanderätt rörande de barn, som inom detta distrikt åtnjuta folkskoleundervisning. I brist på enhetliga bestämmelser hava dessa lokalkommittéer hittills kommit att använda skäligen olika tillvägagångssätt. Anmälan av de barn, som kunde ifrågakomma till deltagande i skolbespisningen, har i regel tillgått så, att barnen genom respektive lärare uppmanats underrätta föräldrar och målsmän, att de, efter därom gjord ansökan, kunde erhålla fri bespisning i skolan för barnen. Föräldrarna hava således genom barnen erhållit kännedom om den fria bespisningens befintlighet. Även har förekommit, att lärare på eget initiativ anmält barn till bespisning. Uppmaningen till barnen att meddela föräldrarna om bespisningens befintlighet har gjorts dels klassvis, dels i sådana klasser, där endast ett fåtal särskilt fattiga barn funnits, efter enskilt omnämnande av saken till dessa. En del föräldrar, som önskat, att deras barn skulle delta i skolornas bespisning, hava infunnit sig hos respektive lärare för att lämna behövliga uppgifter, huvudsakligen i form av ifyllande av ett fastställt ansökningsformulär, innehållande uppgifter om barnets namn, hälsotillstånd m. m., föräldrarnas namn, födelsetid, bostad, arbetsförtjänst, orsaken till begäran om barnets bespisning, familjens hemförhållanden. I andra fall åter hava dessa formulär skickats hem med barnen och återlämnats sedan av dessa, ifyllda av föräldrarna. I regel har det varit modern, som hörsammat kallelsen och ofta med vederbörande lärares hjälp ifyllt formuläret vid besöket i skolan eller också på egen hand i hemmet. Med de så inhämtade uppgifterna har sedan förfarits på olika sätt inom olika distrikt. I en del distrikt hava samtliga dessa uppgifter och ansökningar överlämnats till församlings- och fattigvårdsdiakonissan, så att denna i förväg skulle bliva i tillfälle att taga kännedom om ansökningarna och kunna besöka de hem, som tilläventyrs varit henne obekanta. I de flesta distrikten har detta icke ägt rum, utan vederbörande lärare sökt, i de fall då de så ansett nödigt, att göra sig underrättade om hemförhållandena genom samtal med föräldrarna, i den mån dessa infunnit sig i skolan, samt understundom genom besök i hemmen. Uppgifterna om familjens inkomster m. m. hava i regel icke kontrollerats. I något fall hava anmälningarna prövats av en bland lärarpersonalen utvald s. k. beredningskommitté på 6 à 8 personer, vilken ombestyrjt ifyllandet av sådana formulär, där uppgifter ännu saknats, och genom samtal med den anmälande läraren bildat sig ett omdöme om bespisningens önskvärdhet, varefter anmälningarna grupperats, allt efter understödsbehovet, till ledning för lokalkommitténs bedömande. I andra fall har överläraren ombesörjt, eventuellt biträdd av någon annan lärare, denna förbere-

¹ Härom längre fram i det följande.

dande granskning. Vid lokalkommittéernas sammanträde skulle enligt de av stadsfullmäktige antagna bestämmelserna vederbörande fattigvårdsstyrelsens diakonissa vara närvarande. Hon kunde givetvis lämna upplysningar angående en del av de familjer, vilkas barn voro anmälda till deltagande i bespisningen. Understundom har lokalkommittén uppdragit åt särskilda delegerade, vanligen överläraren med biträde av lärarpersonalen eller diakonissan, att närmare undersöka och slutgiltigt bestämma i vissa fall, som lokalkommittén ansett tvivelaktiga.

Det första och mest elementära kravet på det kunskapsmaterial, som förarbetena för barnens uttagning till bespisning bl. a. avse att åvägabrunga, är, enligt kommitténs mening, att dess *sakuppgifter* skola vara såvitt möjligt *tillförlitliga*. De av föräldrar och målsmän lämnade uppgifterna måste därför *kontrolleras*. I annat fall riskeras dels att medvetet oriktiga sådana kunna lämnas i syfte att få barnet ifråga antaget till bespisningen, dels att uppgiftslämandet kommer att betraktas såsom en mer eller mindre tom formalitet, vilken iaktages mindre och mindre noggrant, varigenom detsamma tydligen kommer att alltmera förlora i tillförlitlighet. En dylik kontroll kan endast vinnas genom noggrann och sakkunnig prövning.

För att kunna råda verklig och varaktig bot på det onda måste man erhålla kännedom om dettas orsaker. Det är familjens, hemmets tillstånd, som ligger vid roten av det hela, och således måste först och främst tillses, att allting göres, som göras kan, för att familjen ifråga skall, så vitt möjligt är, komma i ett normalt tillstånd igen. En anmälan om behov av deltagande i barnbespisningen kan bli en anledning att upptäcka och möjligen undanröja den verkliga orsaken till en familjs betryckta och abnorma ställning. Endast besöket i hemmet, framför allt hos husmodern, kan lämna kunskap om familjens verkliga omständigheter, och först sedan denna kunskap vunnits är det möjligt vidtaga åtgärder för att söka bota, vad som råkat i olag. Barnbespisningen får endast betraktas såsom ett *led* i den förebyggande och individualiserande verksamhet, som är grundvalen för allt modernt och effektivt arbete på fattigdomens minskande och lindrande.

För detta ändamål måste hemmen till de barn, vilka föreslås till barnbespisning, besökas av personer, som äro i stånd att bilda sig ett verkligt omdöme rörande detta hems omständigheter samt att lämna råd och anvisningar under vänskapliga former till framför allt husmodern. Då förhållandena inom hemmet kunna förändras och för övrigt verkningarna av dessa hembesök, i den mån de medföra råd och anvisningar, måste bli desto mera effektiva, ju oftare besöken upprepas, borde dessa företagas med ej allt för långa mellanrum.

Kommittén anser därför en huvudförutsättning för att barnbespisningen skall så anordnas, att densamma fyller sitt ändamål och icke motverkar detta, vara, att samtliga hem, från vilka ansök-

ningar inkomma om barns deltagande i den offentliga barnbespisningen, besökas av kompetenta personer för erhållande av kännedom rörande hemmets olika förhållanden.

I Stockholm har, såsom ovan omnämnts, sättet för bedrivande av dessa förarbeten växlat mycket inom de olika distrikten. Redan detta har varit en olägenhet med det hittills rådande systemet. Men även i andra avseenden har den hittills varande anordningen icke fyllt de anspråk, som enligt kommitténs ovan anförda ståndpunkt borde ställas på densamma. I flertalet fall hava de av föräldrar och målsmän lämnade uppgifterna icke undergått någon egentlig kontroll. Hembesök i syfte att erhålla för barnbespisningen nödig kännedom angående de anmälda barnens hemförhållanden torde inom flera distrikt i regel icke hava ägt rum. Den kunskap man ägt om hemmen har inskränkt sig i dessa fall till skolans allmänna kännedom om dessa samt till den erfarenhet representanterna för fattigvårds- och arbetsstugestyrelser vunnit under sitt vanliga arbete. Kommittén säger sig ingalunda underskatta dessa kunskapskällor samt ännu mindre det hängivna arbete, som nedlagts, men kan icke finna denna anordning tillfyllestgörande, då på detta sätt icke kan vinnas den personliga kännedom rörande samtliga hems särskilda omständigheter, som enligt kommitténs mening utgör en ofrånkomlig förutsättning för en fullt ändamålsenlig organisation av barnbespisningen.

Om sättet för förundersökningarnas och hembesökens anordning avgiver kommittén följande yttrande och förslag, vilket torde få anses utgöra kärnpunkten i hela kommittéutredningen:

»Det är tydligt, att särskilt i de större distrikten lokalkommittéerna icke kunna ombesörja dessa hembesök utan biträde av utomstående.

Kommittén har tagit under noga övervägande, huruvida icke vederbörande klasslärare skulle kunna tagas i anspråk för sådant ändamål, men icke funnit detta lämpligt — även om lärarna skulle kunna åläggas att utan ersättning göra dylika hembesök, vilket icke f. n. lärar vara fallet. Att inom lärarpersonalen utförts ett mycket intresserat och värdefullt arbete för barnbespisningen har kommittén under sina undersökningar varit i tillfälle att tillfullo konstatera, men givet är att inom en så stor kår, vars egentliga uppgift och arbete ligger på ett annat område, den speciella erfarenhet och utbildning samt det särskilda intresse för uppgiften, som måste förefinnas hos dem, som skola utföra hembesökarens fordrande och grannliga värv, väl förefinnes hos en del, men icke kan med fog påräknas hos samtliga medlemmar av kåren. Den kännedom om hemmen, som lärarna kunna hava förvärvat sig, anser kommittén böra fortfarande på sätt som hittills skett utnyttjas därigenom, att tillfälle alltjämt beredes lärarna att *frivilligt* i de fall, då de anse sig besitta sådan kännedom, lämna upplysningar på anmälningsformuläret, och de frivilliga krafter bland lärarpersonalen, vilka äro att påräkna för hembesök, böra också givetvis

tagas i anspråk. Att pålägga *samtliga* klasslärare utförandet av de föreslagna hembesöken kan kommittén emellertid på ovan anförda skäl icke tillråda.

I de av utlandets städer, vilka mest systematiskt genomfört barnbespisningens organisation, har man också övergivit försöken att genom lärarpersonalen erhålla kunskap om barnens hemförhållanden och i stället anförtrott denna uppgift åt därtill särskilt utbildade personer, *Schulschwestern*, *Schulpflegerinnen* eller *Friendly visitors*. Detta är otvivelaktigt en synnerligen effektiv och lämplig lösning av problemet; men kommittén är likväl icke beredd att föreslå det omedelbara införandet av en sådan ny barnavårdsinstitution, som en dylik anordning skulle innebära. Dels torde det vara tvivel underkastat, huruvida krafter f. n. finnas i Stockholm tillgängliga, vilka äro vuxna det synnerligen grannliga och maktpåliggande värvet; dels är det anledning antaga, att barnavården i Stockholm inom den närmaste framtiden kommer att omorganiseras, då nu påtänkta reformer i barnavårds- och stiftning samt Stockholms stads förvaltning bliva genomförda; slutligen och icke minst ställer sig kommittén tveksam inför upprättandet av en helt ny kategori hembesökare hos de fattiga familjerna. Utredningen av familjeförhållandena är, såsom ovan utvecklats, en absolut nödvändighet för uppnående av lyckliga resultat vid arbetet på fattigdomens minskande eller lindrande, men å andra sidan får icke förbises, att sådana utredningar, även om de företagas med nödig grannligheten, likväl utgöra intrång i familjelivet, vilka böra begränsas till vad nöden ytterst kräver. Det förefinnes i Stockholm en mängd olika institutioner, vilka för sin verksamhet äro nödsakade att göra liknande hembesök såsom tuberkulosdispensärer, Barnavårdsbyrån, föreningar för sjukvård i fattiga hem, fattigvårdsstyrelser, skyddsföreningar, F. V. O., församlingsdiakonissor, arbetsstugor, Skyddsvärnet m. fl. Att låta den understödsbehövande för den ena undersökaren efter den andra redogöra för sina förhållanden bör givetvis undvikas.

Här gäller det sålunda huvudsakligen att genom en centralisering ordna samarbetet mellan alla dessa institutioner på ett praktiskt sätt, så att deras verksamhet kan komma barnbespisningen till godo. Det gäller att sortera ut anmälningarna till barnbespisningen på de olika institutionerna, så att från var och en kan erhållas uppgifter om de familjer, med vilka denna institution redan står i förbindelse. Skolan kan svårligen taga hand om denna sortering av fallen, åtminstone icke i de större församlingarna. I Stockholm finnes emellertid en med kommunalt bidrag understödd institution, som just har åstadkommandet av en sådan »clearing» till sin uppgift, nämligen Registerbyrån för understöd och pensioner. På dess verksamhet har kommunen inflytande, utom på grund av det nyssnämnda anslaget, även i så måtto, att fattigvårdsnämnden årligen utser en revisor för granskning av densamma. Till denna Registerbyrå äro anslutna ett stort antal föreningar, stif-

telser, fonder m. m., vilka samtliga lämna byrån uppgifter rörande meddelade understöd.

Inom kommittén har i juli 1914 verkställts en undersökning beträffande en församling med övervägande arbetarebefolkning, varvid befunnits, att redan då över 60 % av de familjer, vilkas barn erhålla middagsbespisning, finnas antecknade hos Registerbyrån och att bland de återstående en stor del torde vara känd hos olika understödjande institutioner utan att anteckning för närvarande därom är gjord hos Registerbyrån. I den mån flera understödjande institutioner ansluta sig till Registerbyrån, underlättas givetvis ytterligare arbetet i fråga. För hembesökare hos övriga familjer torde sannolikt i första hand kunna påräknas hjälp av någon eller några för saken särskilt intresserade och kompetenta lärare eller lärarinnor i ifrågavarande skolor.

För kommitterade synes det uppenbart, att denna av kommunen understödda Registerbyrå bör användas vid fördelningen av anmälningarna till barnbespisningen. Kommittén har även gjort sig förvissad om, att Registerbyrån är villig påtaga sig detta uppdrag och anser detsamma kunna utföras under de två veckor, som kunna stå till förfogande.

För att detta system skall verka så effektivt som möjligt, bör emellertid antalet till Registerbyrån anslutna institutioner bli det största möjliga. Kommittén vill därför framhålla önskvärdheten av, att stadsfullmäktige vid beviljande av bidrag till dylika institutioner måtte fästa anslutning till Registerbyrån såsom villkor. Resultatet av hembesöken bör antecknas å särskild plats på ansökningsformuläret, varjämte angives, huruvida besökaren tillstyrker eller avstyrker deltagande i barnbespisningen, samt i förra fallet huruvida kostnaden för densamma bör ersättas av familjeförsörjaren eller ej och i det senare, huruvida barnet bör hänvisas till annan institution såsom Barnavårn, arbetsstuga o. s. v. Detta utlåtande underskrives av vederbörande besökare.

Inom de överlärardistrikt, där lokalkommittéerna för närvarande på grund av distriktens ringa utsträckning m. m. äro i stånd att själva verkställa ifrågavarande utredningar, kommer det föreslagna förfaringssättet i själva verket förmodligen att medföra ganska oväsentliga förändringar, understundom kanske endast den, att där Registerbyrån finner att mer än en institution fått hand om en familj, ett *samråd* mellan dessa kommer att åvägbringas. Att utesluta detta distrikt ifrån den föreslagna anordningen torde emellertid ur flera synpunkter vara olämpligt, särskilt måste påpekas nödvändigheten av ett enhetligt förfaringssätt över hela staden, vilket endast kan åstadkommas genom enhetliga bestämmelser för samtliga lokalkommittéer.

Kommittén får alltså föreslå,

att, sedan lokalkommittéernas ordförande genom respektive överlärare, vilka tillsett att samtliga frågor i formuläret blivit besvarade, mottagit ansökningarna till bespisning i skolan, ansökningsformulären måtte snarast möjligt överlämnas till Registerbyrån för understöd och pensioner i och för fördelning på de institutioner och personer, som anses vara lämpligast att inhämta nödiga upplysningar rörande de anmälda barnens hemförhållanden.»

Kommittén framhåller i detta sammanhang nödvändigheten av att på det starkaste sammanbinda barnbespisningen, på sätt som med synnerligen lyckligt resultat flerstädes skett i utlandet, med *skolläkarinstitutionen*. Detta är en direkt konsekvens av kommitténs ståndpunkt, att barnets tillstånd bör vara utgångspunkten för barnbespisningen. Huruvida ett barn lider av undernärdhet bör därför i första hand bero på prövning av skolläkaren, som bäst är i stånd att bedöma barnets fysiska tillstånd och som vid sina undersökningar särskilt bör lägga vikt vid, i vad mån barnet kan anses lida av undernärdhet eller ej.

I samband härmed uttalar sig kommittén jämväl för, att skolläkares och lärares iakttagelser rörande skolbarns behov av deltagande i skolbespisningen måtte på lämpligt sätt delgivas ifrågasvarande barns målsmän och att dessutom samtliga nyinskrivna barns målsmän måtte från skolans expedition direkt erhålla meddelande om barnbespisningen och dess befintlighet, samt föreslår delvis förändrat och kompletterat innehåll för ansökningsformulären.

Mot kommitténs förslag om förundersökningarna föreligger vid betänkandet en reservation av flera av dess ledamöter, vilka hävdade en principiellt avvikande ståndpunkt jämväl med avseende å de allmänna grunderna för barnbespisningen, dess omfattning o. d. I nämnda reservation föreslogo reservanterna, att, sedan barnets målsman ifyllt å anmälningsblanketten begärda uppgifter, vederbörande klasslärare å samma blankett skulle lämna ett på förvärvad kännedom om barnets hemförhållanden grundat utlåtande, utmynnande i ett av- eller tillstyrkande av barnets mottagande i bespisningen, att anmälningarna, sedan de granskats av överläraren, skulle behandlas i lokalkommittén, bestående av representanter för folkskoledirektionen, lärarekåren, barnens målsmän, fattigvården och arbetsstugorna, samt såsom konsulterande medlemmar fattigvårds- eller församlingsdiakonissa och tillsyningslärare, att, om så befunnnes erforderligt, upplysningar skulle inhämtas även från andra institutioner, och att kommittén med ledning av på detta sätt erhållna upplysningar skulle verkställa urvalet av de barn, som skulle mottagas i skolbespisningen, och härom för fastställelse underrätta folkskoledirektionen.

Vid ärendets behandling i folkskoledirektionen beslöt direktionen med avseende å kommitténs ifrågavarande förslag att i den framställning, som folkskoledirektionen avlät i ärendet till stadsfullmäktige, göra följande uttalande:

»I sitt betänkande har den tillsatta undersökningskommittén, beträffande förarbetena för urvalet av de barn, som skola delta i barnbespisningen, föreslagit, att samtliga inkomna ansökningar skola överlämnas till Registerbyrån för understöd och pensioner för att genom dess försorg fördelas på till densamma anslutna institutioner och personer, i syfte att dessa skola inhämta och avge nödiga upplysningar rörande de anmälda barnens hemförhållanden, att läggas till grund för lokalkommitténs beslut. De upplysningar i berörda avseende, som hittills stått lokalkommittéerna till buds, hava huvudsakligen införskaffats genom vederbörande klasslärare, vilka härpå nedlagt ett betydande arbete och intresse. I ett stort antal fall måste också de upplysningar, som i sådan ordning kunna vinnas, antagas vara för ändamålet tillfylles, särskilt sedan genom av direktionen utfärdade instruktionsföreskrifter sörjts för nödig grundlighet och enhetlighet i förfarandet. Å andra sidan skulle ett anlitage av Registerbyrån och de därtill anslutna säkerligen i många fall, däribland dem i vilka fullständig kännedom om förhållandena måste anses redan föreligga, vara för omständligt och verka onödigt tidsödande. Direktionen anser därför, att det icke bör fastslås, att samtliga ansökningar skola överlämnas till Registerbyrån, utan att det bör åt lokalkommittéerna överlåtas att förfara efter omständigheterna. Särskilt synes det kunna vägasättas att i de blivande instruktionsföreskrifterna intaga vägledande bestämmelser om i vilka fall upplysningar skola genom Registerbyrån inhämtas.»

Detta folkskoledirektionens beslut fattades efter votering, varvid 15 ledamöter röstade för detsamma och 7 för ett i överensstämmelse med kommittéförslaget framställt yrkande. Sistnämnda yrkande, att Registerbyråns anlitage för förundersökningarna skulle föreskrivas skola äga rum i den av kommittén föreslagna omfattningen, upptogs emellertid av stadsfullmäktiges beredningsutskott i dess utlåtande och hemställen i ärendet, vilken sistnämnda och av stadsfullmäktige vid sammanträde den 29 sistlidne dec. bifölls efter votering, varvid 57 ledamöter röstade för densamma och 27 för bifall till folkskoledirektionens förslag.

Åt stadsfullmäktiges beslut i förevarande avseende har i de av dem antagna nya bestämmelserna angående den med stadens anslag anordnade barnbespisningen vid folkskolorna givits följande formulering:

»Sedan ansökningar av målsmän om barns deltagande i skolbespisning inkommit samt å ansökningsformulären fastställda och eljes tillgängliga uppgifter genom målsmän och klasslärare införskaffats, skola, innan lokalkommitté fattat beslut i ärendet, ansökningarna genom överläraren överlämnas till Registerbyrån för under-

stöd och pensioner, för att genom dess försorg förberedande undersökningar rörande de anmälda barnens hemförhållanden må verkställas, varjämte skolläkarens yttrande skall i förekommande fall infordras.»

I anslutning till kommitténs utredning och förslag med avseende å förundersökningarna för urvalet av barnen följer så i betänkandet en avdelning om förhållandet mellan skolbispisningen och övriga institutioner, som bispisa barn i skolåldern. I överensstämmelse med kommitténs härutinnan framlagda förslag har folkskoledirektionen dels bestämt, att barn, som prövats vara i behov ej blott av deltagande i middagsbispisning, utan även av tillsyn och omvårdnad under fritiden, skola i första hand hänvisas att söka inträde vid arbetsstuga eller barnavårn inom distriktet, för så vitt densamma lämnar daglig middagsbispisning, dels i syfte att vederbörande familjer om möjligt må sammanhållas till gemensamma måltider, föreskrivit, att ansökningar till folkskolornas bispisning icke må beviljas från sådana målsmän, vilka för sina familjer erhålla mat från fattigvården, därest icke särskilda omständigheter efter undersökning av barnens hemförhållanden och hälsotillstånd anses böra föranleda till undantag.

Följer så i kommittébetänkandet den andra stora huvudavdelningen om *barnbispisningens ekonomi*, innefattande utredningar och förslag med avseende å den praktiska anordningen av barnbispisningen, såsom beträffande sättet för inköp av varor, matordning för middagsbispisningen, frukostbispisningens anordning m. m. I denna avdelning redogöres bl. a. för en undersökning om möjligheten att genom anskaffande av färdiglagad mat från Stockholms arbetsinrättning nedbringa kostnaderna för middagsbispisningen. Om resultatet av denna undersökning uttalar kommittén, att av densamma »torde framgå, att, även om detta skulle visa sig praktiskt utförbart, det icke skulle innebära någon besparing, utan i stället medföra ökade kostnader att anordna barnbispisningen vid folkskolorna genom anskaffande av färdiglagad mat från Stockholms stads arbetsinrättning. Då detta av enahanda orsaker torde bliva förhållandet jämväl med avseende å ett enbart för folkskolornas räkning anordnat centralkök, har kommittén icke ansett sig hava anledning att härutinnan framlägga något förslag».

I betänkandets sista avdelning framlägger kommittén sina förslag med avseende å *barnbispisningens administration*.

Härutinnan föreslår kommittén först, att i de ändrade bestämmelser angående barnbispisningen, som i enlighet med kommitténs förslag må av stadsfullmäktige fastställas, det måtte föreskrivas, att folkskoledirektionen och dess för ändamålet utsedda delegation, numera benämnd barnbispisningsnämnden, skall tillse planmässigheten och enhetligheten inom barnbispisningsverksamheten i Stockholm samt utöva ledningen över densamma i dess helhet.

Folkskoledirektionen föreslås skola allt framgent hava att, efter det från lokalkommittéerna till direktionen inkommit uppgifter å

det antal barn, som funnits vara i behov av skolbespisning, fastställa det antal, som i varje skola må bespisas.

Med avseende å bestämmandet, vilka barn, som skola komma i åtnjutande av skolbespisning, föreslås, att detsamma såsom hittills skall tillkomma särskilt för varje skola tillsatta lokalkommittéer. Enligt 1910 års ovannämnda bestämmelser skulle lokalkommitté bestå av följande personer: en medlem utsedd av församlingens skolråd; två medlemmar utsedda av fattigvårdsstyrelsen i församlingen; en medlem utsedd av den arbetsstugestyrelse (de arbetsstugors styrelser), som har (ha) sin verksamhet inom överlärardistriktet; folkskolans överlärare samt en lärare eller lärarinna vid densamma, utsedd av dess lärarkollegium. Kommittén föreslår, att lokalkommittéerna måtte bestå av följande representanter: av folkdirektionen utsedd ordförande; en medlem utsedd av skolrådet bland skolbarnens målsmän; en medlem utsedd av fattigvårdsstyrelsen i församlingen; en medlem utsedd av den arbetsstugestyrelse (de arbetsstugors styrelser), som har (hava) sin verksamhet inom överlärardistriktet; folkskolans överlärare samt en lärare eller lärarinna utsedd av dess lärarkollegium.

För de fall, där överlärardistrikt omfattar mer än en församling eller flera överlärardistrikt finnas i en och samma församling, föreslås med avseende å utseendet av lokalkommittéerna liksom förut varit förhållandet vissa modifikationier.

Till lokalkommittés sammanträde skola tillkallas för lämnande av upplysningar vederbörande fattigvårds- eller församlingsdiakonissa ävensom den lärare eller lärarinna, som utövar tillsyn vid bespisningen.

I denna avdelning föreslår kommittén jämväl, att anslagen till barnbespisningen, som hittills haft karaktären av fixa anslag, måtte få karaktären av förslagsanslag och alltså kunna, därest så prövas erforderligt, utan stadsfullmäktiges medgivande av folkskoledirektionen överskridas.

I de ovannämnda av stadsfullmäktige i december 1915 antagna nya bestämmelserna angående barnbespisningens handhavande vunno jämväl kommitténs ovannämnda förslag med avseende å barnbespisningens administration och anslagens karaktär stadsfullmäktiges bifall.

* * *

Den nya organisationen av Stockholms folkskolors barnbespisning kommer helt att tillämpas från och med läsåret 1916—1917. Av folkskoledirektionen hava fastställts en del kompletterande föreskrifter med avseende å densamma, såsom bestämmelser om barnbespisningsärendenas handläggning inom direktionen, instruktion för lokalkommittéerna, nytt formulär för ansökan om bespisning m. m.

I fråga om försöket med anordnande av bespisning mot avgift har direktionen bestämt, att sådant under läsåret 1916—1917 skall äga rum i Adolf Fredriks folkskola (för barn från Vasastaden), Hedvig Eleonora och Oscars folkskola å Östermalm samt Sofia folkskola å Södermalm, ävensom beslutat, att avgiften skall sättas till ungefärligt självkostnadspris.